

Сибірцева О. О.
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

СИНОНІМІЧНІ РЯДИ З ДОМІНАНТОЮ *ЗВИЧАЙ* – *TRADITION* В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Проблема визначення природи та статусу синонімії є об'єктом досліджень багатьох мовознавців (Ю. Д. Апресян, С. Г. Бережан, Н. Г. Іщенко, В. В. Левицький, О. І. Нечитайло, В. Ф. Прохоров, О. А. Семенюк). Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вивчення явищ мови і мовлення в аспекті порівняння мов у зв'язку з тенденцією до глобалізації в сучасному суспільстві. Цікавим у цьому аспекті є висвітлення низки особливостей семантики і побудови синонімічних рядів з домінантою *звичай* – *tradition* в англійській і українській мовах. Науковим завданням статті є дослідження змін в семантиці лексем *звичай*, *традиція* в обох мовах. Тому доцільним вважаємо порівняти ступінь стилістичної забарвленості синонімів ряду *звичай*, дослідити семантику і функціонування ідеографічних і стилістичних синонімів даного ряду, а також проаналізувати виявлені кількісні показники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє зробити висновок про те, що в працях вищезазначених мовознавців до уваги беруться структурний, функціональний, сигніфікативний і прагматичний аспекти значень синонімів. Важливою проблемою аналізу лексичного складу будь-якої мови є дослідження її як певної сукупності логічних понять, своєрідного “поля концептуальних значень”.

Метою дослідження є аналіз тотожностей і відмінностей в синонімічних рядах з домінантою *звичай* – *tradition* в українській і англійській мовах.

Завдання:

- порівняти синонімічні ряди з домінантою *звичай* в українській і англійській мовах;
- проаналізувати семантичні відмінності між компонентами синонімічного ряду з домінантою *звичай*, а також кількісну представленість стилістичних синонімів.

Синонімічний ряд концентрує історичний ряд, епоху, психологію та ціннісну орієнтацію в світі. Кожному народу притаманні особливі і неповторні традиції, які в свою чергу знаходять відбиток в культурі і мові кожного народу. Розглянемо відмінності у визначенні поняття *звичай*, *традиція* в українській і англійській мові. Перекладні словники подають саме слово *традиція* еквівалентом англійського *tradition*.

В англійській культурі чільне місце займає традиція монархії, що у вікторіанську епоху зазнала багатьох змін. Вікторіанська епоха – це доба пуританства, сімейних цінностей, вічних позачасових істин. Традиція стає уособленням стабільності, незмінності, чогось сталого у такому мінливому світі. Пригадаємо відомий на весь світ традиційний чай о п'ятій годині пообіди. Звичайно ж традиції зазнавали змін протягом історії формування культури і мови народу. У зв'язку з цим досить цікавим є протиріччя у значенні слова *традиція* як чогось сталого, незмінного, і тих понять, які це слово уособлювало. Український народ має традиції, які стосуються святкування деяких релігійних свят, що збереглися ще з часів язичництва. Має він і християнські традиції, які прийшли на зміну попереднім. Отже, концептуальне наповнення даного поняття змінювалося, а значення слова *традиція* відбиває ці зміни.

Розглянемо значення слова *традиція* в українській мові. Традиція; ж. (лат.,

передача) 1. Досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. ін., що склалися історично і передаються з покоління в покоління. 2. Звичайна, прийнята норма, манера поведінки, усталені погляди, переконання когось; узвичаєння, узвичаєність, неписаний закон [1]

В англійській мові *tradition*:

OBSOLETE a surrender or betrayal;

a) the handing down orally of stories, beliefs, customs, etc. from generation to generation; b) a story, belief, custom, proverb, etc. handed down in this way;

a historical line of conventions, principles, or attitudes characteristic of a school, social group, movement, etc. the realist tradition in literature;

a long-established custom or practice having the effect of precedent or unwritten law;

LAW delivery (sense);

THEOL;

among Jews, the unwritten religious code and doctrine regarded as handed down from Moses;

among Christians, the unwritten teachings regarded as handed down from Jesus and the Apostles;

among Muslims, the sayings and acts attributed to Mohammed and transmitted orally [2].

Значення слова в англійській і в українській мові збігаються, окрім першого значення в англійській мові: 1. *surrender or betrayal* (зрада). В українській мові *традиція* не має значення *зрада*. Так само не мають відповідників в українській мові п'яте й шосте значення в англійській мові: 5. *law* (закон), 6. в теологічному значенні. Традиція – це *неписаний закон*, а не просто *закон*, і слово традиція в українській мові не має теологічного значення, на відміну від англійського *tradition*.

Розглянемо синонімічний ряд з домінантою *звичай* в українській мові. Слово *традиція* не є його домінантою, хоча і входить до складу синонімічного ряду. ЗВІЧАЙ (загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у житті, побуті якогось народу, колективу, сім'ї і т. ін. і передаються наступним поколінням), ТРАДІЦІЯ, ЗАВОД [ЗАВІД] *розм.*, НОРОВ *розм.*, ПОВЕДЕНЦІЯ *розм.*, ЗАВЕДЕНЦІЯ *жарт.*, ЗАВЕДЕННЯ *діал.*, ОБИЧАЙ *фольк.*, *заст.*, ЗВІЧКА *рідко*. Зейнеб ніколи не кривдила Кульжан, а тепер... вона навіть іноді ласкаво зазиває Кульжан у свою юрту і розповідає їй щось цікаве або навчає рідним звичаям (З. Тулуб); За давньою традицією, яка збереглася ще в селах, – називав [син] батька та матір на "ви" (М. Зарудний); Що город, то норів, що голова, то й розум (М. Номис); По людях було видно, що не пили вони сьогодні могоричу і не підкидали, за давньою поведенцією, на "ура" економа, щоб той поставив зайву чарку (М. Стельмах); У мене така заведенція: щоб усі працювали, а голова сім'я – більше за інших (І. Гончаренко); У нас таке заведення, що жінки не молотять (Словник Б. Грінченка); Кождий край має свій обичай (прислів'я); Ми любимо свої пісні чудові і звички наші, повні простоти і щирості (Л. Забашта) [3].

Таким чином, саме слово *традиція* в українській мові найбільш точно відображає поняття *tradition* в англійській мові. Традиція купатися на Водохреще у крижаній воді стало для українського політичного бомонду своєрідним ритуалом [4]. І в англійській мові: *Meanwhile, large supermarket chains in Ukraine started developing book outlets, and it was not at all a continuation of thy tradition of small village grocery stores back in the Soviet times that sold books* [5]. Розглянемо синонімічний ряд з домінантою *tradition*:

TRADITION n.

The process of preserving orally: folklore, legend, fable, popular knowledge, myth, lore, wisdom of the ages, oral history; see also story.

Cultural heritage: ritual, mores, law; see culture 2, custom 2.

A belief: attitude, conclusion, idea; see belief 1, opinion 1 [2].

Синонімічний ряд представлений трьома основними значеннями: процес усної презентації, культурні надбання і вірування, думка. Синонімічний ряд з домінантою *звичай* в англійській мові кількісно представлений ширше, ніж український. В українському синонімічному ряді не представлений взагалі процес усної презентації: *folklore* – фольклор, *legend* – легенда, *fable* – казка, *popular knowledge* – загальновідоме знання, *myth* – міф, *lore* – ерудиція, *wisdom of the ages* – мудрість віків, *oral history* – усна історія; see also *story* – власне історія.

Існує низка словосполучень, які функціонують в обох досліджуваних мовах. Наприклад, традиція; старий звичай:

in a tradition – за традицією;

in our tradition – за нашою традицією;

to break with tradition – порвати з традицією;

to cherish a tradition – (обережно) берегти традицію;

to establish, start a tradition – встановлювати традицію;

we started a new tradition – ми встановили нову традицію;

to hand down a tradition – залишати, передавати наступним поколінням традицію;

to maintain, preserve, uphold a tradition – підтримувати, зберігати традицію;

ancient, old tradition – древня, стара традиція;

cherished tradition – збережена традиція;

deep-rooted, deep-seated, established tradition – глибоко вкорінена, прийнята традиція;

family tradition – сімейна традиція;

religious tradition – релігійна традиція;

hallowed tradition – священна традиція;

popular tradition – народна традиція;

third-term tradition – амер.; політ. традиція двох термінів [6].

Розглядаючи власне склад синонімічного ряду з домінантою *звичай* в англійській і українській мовах, робимо висновок, що найближчим до домінанти в синонімічному ряді в англійській мові є *folklore* – фольклор. Проаналізувавши склад синонімічного ряду в українській мові, констатуємо, що це слово не входить до даного синонімічного ряду. Натомість у синонімічному ряді в українській мові найближчим до домінанти за значенням є саме слово *традиція*. Це означає, що ці слова є міжмовними синонімами.

На основі кількісних показників, можна зробити **висновок**, що лише 25% синонімів у порівнюваних синонімічних рядах мають еквіваленти. Досить значним в українському синонімічному ряді є відсоток розмовних слів – 34% (пор. англ. 5%) і діалектизмів – 12%, застарілих слів – 12%, жартівливих – 12% (пор. англ. 0%). Склад англійського синонімічного ряду представлений ширше кількісно, але більша частина синонімів, хоча і мають еквіваленти в українській мові, але не є членами синонімічного ряду з домінантою *звичай* в українській мові. Наукові результати спостереження дозволяють констатувати, що синоніми ряду з домінантою *звичай* в українській мові є більш емоційно забарвленими, з відтінком жартівливості та розмовності, ніж у відповідному синонімічному ряді в англійській мові. В англійському синонімічному ряді кількісно ширше представлена книжна і загальновживана лексика. Це пояснюється відмінностями в менталітеті українського і англійського народу, різними передумовами формування двох культур і мов. Перспективами подальших досліджень є порівняння функціонування синонімів у різних мовах, а також виявлення прихованих факторів формування синонімів.

Л і т е р а т у р а :

1. Електронний ресурс: <http://www.rozum.org.ua>
2. Електронний ресурс: <http://www.yourdictionary.com/library/experts.html>
3. Електронний ресурс: lcorp.ulif.org.ua/dictua/
4. Електронний ресурс: <http://weekly.com.ua/ukr/?art=1201117427>
5. Електронний ресурс: <http://weekly.com.ua/?art=1220461974>
6. Електронний ресурс: lingvo.yandex.ru

*Соломаха А. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

**ЕТНОРЕАЛІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВИВОСТЕЙ
ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ НІМЕЦЬКОГО ЕТНОСУ**

Вивчення соціальної сутності мови ставить перед дослідниками нові проблеми, орієнтовані на дослідження онтологічної сутності мови, умов її існування та ролі у розвитку людини й етносу. У зв'язку з цим увага дослідників зосереджується на розв'язанні питань, які мають відношення до проблеми взаємодії мови, культури та етносу. Актуальність теми визначається підвищенням уваги мовознавців до вивчення національно-культурної специфіки мовних одиниць окремих мов, зокрема тих, що вербалізують етноспецифічні реалії буття певного етносу.

У кінці ХХ-на поч. ХХІ ст. криза семіологічного підходу до вивчення мови зумовила відродження ідей В. фон Гумбольдта, зосередивши увагу на суб'єкті як мовній особистості, що пізнає світ, мислить, оцінює, відчуває. У роботах В. М. Телії [10], Ю. М. Караулова [4], А. Вежбицької [1], О. А. Корнілова [5], В. І. Постовалової [8] та ін. послідовно доводиться існування такого особливого феномену, як національно-мовна картина світу. Починаються розглядатися окремі фрагменти національних мовних картин світу, концептосфери окремих мов [10, 3] та окремі концепти національних мов [3, 9, 11 та ін.]. Проте такий фрагмент мовної картини, як вербалізовані етнореалії залишається все ще актуальним.

Метою статті є дослідження вербалізованих етнореалій на позначення особливостей економічного розвитку німецького етносу.

Завдання:

- виявити вплив особливостей економічного розвитку Німеччини на розвиток німецької мови та утворення певної групи етнореалій;
- описати етнореалії на позначення особливостей економічного розвитку Німеччини.

У Німеччині ремісництво має дуже давні традиції і перебуває у витоків промислового розвитку країни. З ХІІ ст. у Німеччині починається його бурхливий розвиток, і на середні роки сторіччя припадає надзвичайний розквіт: майстри починають об'єднуватися в містах у ремісницькі цехи (*Zünfte*). Цехова організація праці (*das Zunftwesen*) сприяла вступові до того чи іншого цеху всіх представників певного ремесла (*der Zunftzwang*). Кожен цех мав свій устав (*die Zunftordnung*) та своїх *Zunftmeister*. Про цю форму організації праці свідчать мовні одиниці з етнореалією *die Zunft: zur Zunft gehören; jmd. ist von der Zunft; jmd. ist nicht von der Zunft; die ganze Zunft*;